יא-ב **ומקומו מושכר לו,** המקום שמונחים עתה הפירות הללו של המעשר ראשון בביתי יהא מושכר לרבי יהושע בפרוטה שיתן לי. ועל ידי זה יזכה רבי יהושע במעשר ראשון בתורת קנין חצר.(2) **ועישור אחר שאני עתיד למוד,** עשירית נוספת מהפירות שאני עתיד להפריש בתור מעשר עני הנוהג באותה שנה, **נתון לעקיבא בן יוסף,** והוא רבי עקיבא שהיה אף הוא בספינה, והוא היה גבאי צדקה, **כדי שיזכה**

והשביעית במנין שנות השמיטה חייב אדם בערב פסח לבער את כל המעשרות שברשותו וליתנם לכהן וללוי. ולכן הוצרך רבן גמליאל להוציא את המעשרות שברשותו מתחת ידו וליתנם לכהן וללוי.

ועוד כתבו שמה שלא הזכיר רבן גמליאל בדבריו תרומה גדולה משום שקל להפרישה שחטה אחת פוטרת את הכרי ומסתמא קודם שנסע הפריש תרומה גדולה ונתנה לכהן.

ועוד שמשמע בירושלמי שהפירות היו עתה בביתו של רבן גמליאל. ואילו תרומה גדולה הדרך להפרישה בעודה בשדה מיד אחר המירוח. תוס׳ ד״ה עישור.

2. בקצות החשן [קצח ב] הקשה מכאן על הש״ך שכתב שאין חצרו של אדם קונה לו אלא אם כן היה החצר שלו לפני שהוא קונה את המטלטלין המונחים שם אבל אם רוצה לקנות שניהם בבת אחת אינו מועיל. שהרי כאן זכו הזקנים בבת אחת בחצר ובמעשרות?

והגרש״ש [כג] מתרץ שאין כוונת הש״ך שצריך שהחצר יהא שלו קודם שיבאו המטלטלין לתוכו אלא צריך שיקנה קודם את החצר ואחר כך את המטלטלין ולא שיקנה את שניהם בבת אחת. וכך אכן היה כאן שהזקנים קנו קודם את החצר ואחר כך את המעשרות.

[וראה שם בקצוה״ח שגם הוא ביאר כך את דברי הש״ך אך הוכיח שם שהזקנים קנו בבת אחת את החצר והמעשרות. והגרש״ש דחה את ראייתו].

ועוד הקשו האחרונים מסוגייתנו שמבואר שחצר שכורה קונה לשוכר לשיטת הרמב״ם שחצר שכורה קונה למשכיר ולא לשוכר?

הש״ך [שיג א] מתרץ שדברי הרמב״ם לא נאמרו רק במציאה והפקר אבל בדעת אחרת מקנה קונה השוכר.

עוד תירץ שבמקום שהדבר הנקנה הונח בחצר לדעת השוכר גם הרמב״ם מודה שהשוכר קונה שכיון ששכר את המקום, מסתמא לכך שכרו שכל מה שיונח בו לדעתנו יהא כאילו מונח ברשותו הקנוי לו.

ובקצוה״ח שם הקשה על הש״ך שכיון שמצד הדין החצר שייכת למשכיר אם כן איך יכול לקנות השוכר בחצר זו מהמשכיר, שהרי אם יאמר המקנה יזכה חצירי למקבל ודאי שלא יועיל עד שיקנה המקבל את מקום החפץ. וכאן החצר היא של המשכיר לענין זכיה?

והנתיבות בפתיחה לסימן ר מתרץ שחצר שכורה היא בעצם כיד המשכיר, אך כיון שהשוכר שכרה הרי הוא כאילו שכר את יד המשכיר. והדין הוא שהשוכר פועל בסתמא הרי מציאת הפועל לעצמו, אך אם שכרו בפירוש ללקט מציאות הרי מציאתו לבעל הבית השוכרו. ולפי זה ניחא שהרמב״ם מדבר במציאה שנכנסה לחצר שלא מדעתו של השוכר ולכן זוכה בה המשכיר. אבל אם ראה השוכר את המציאה ואמר שיזכה לו חצירו במציאה זו הרי זה כאילו שכר את ידו של בעל הבית כדי ללקט מציאות שהוא זוכה בה. וכן בענייננו שהשוכרים נתכוונו בפירוש לזכות במעשרות על ידי חצרם, גם

בו לעניים. ומקומו מושכר לו לרבי עקיבא כדי שיזכה במעשר עני בקנין חצר.

ותקשי, **וכי רבי יהושע ורבי עקיבא בצד שדהו של רבן גמליאל היו עומדין?** ובכל זאת הם קנו את המעשרות בקנין חצר. הרי שאין צריך שיהא הבעלים עומדים בצד חצרם?(3)

אמר ליה עולא לרבי אבא: **דמי האי מרבנן כדלא גמרי אינשי שמעתא!** כנראה שאינך יודע את הפירוש הנכון של המשנה ממנה אתה רוצה להקשות עלי.

כי אתא כשרבי אבא הגיע **לסורא. אמר להו** לחכמים שם: **הכי אמר עולא** שצריך שיהא עומד בצד שדהו **והכי איתיבתיה** והקשיתי לו מהמשנה של מעשר שני. ולא ענה לי תשובה ברורה.

אמר ליה ההוא מרבנן אחד מהחכמים השיב לרבי אבא: **רבן גמליאל** לא הקנה את המעשרות לרבי יהושע ורבי עקיבא בקנין חצר. אלא **מטלטלי אגב מקרקעי הקנה להם** בתורת קנין "אגב" הקנה להם. שהדין הוא, מי שמוכר או נותן לחבירו קרקעות ומטלטלין יחד, אין הקונה צריך לעשות מעשה קנין נפרד במטלטלין אלא הוא עושה קנין רק בקרקע ואגב זאת הוא קונה גם את המטלטלין.

וגם כאן הם קנו את המעשרות שהם מטלטלין אגב קנייתם [בשכירות] את המקום שהוא קרקע.(4) [וגם אם היתה זאת קרקע שנמצאת במקום אחר מהמעשרות היו קונים את המעשרות].

ולעולם בקנין חצר באמת צריך שיהא הבעלים עומד בצד שדהו.

רבי זירא קבלה! רבי זירא קיבל את התירוץ הזה שהמשנה מדברת בקנין אגב ולא בקנין חצר.

רבי אבא לא קבלה! את התירוץ הזה.

אמר רבא: שפיר עביד דלא קבלה. רבי אבא צודק בכך שלא קיבל את התירוץ.

שהרי, **וכי לא היה להם** לרבי יהושע ורבי עקיבא **סודר** מטפחת **לקנות ממנו** מרבן גמליאל **בחליפין,** שיתנו לרבן גמליאל את הסודר ועל ידי זה יקנו ממנו את המעשרות בתורת קנין חליפין? ומדוע היה צריך רבן גמליאל לקבל מהם כסף עבור שכירות המקום של המעשרות?

אלא ודאי לכן לא מועיל כאן קנין חליפין, משום ש**טובת הנאה אינה ממון לקנות ממנו**

הרמב"ם מודה שהחצר קונה להם ולא למשכיר.

3. ואף שהפירות היו בביתו של רבן גמליאל שהוא מקום המשתמר [שאף עולא מודה שאין צריך שיהא עומד בצד שדהו]. מכל מקום לגבי הזקנים לא היה משתמר שהרי תבואתן היתה מעורבת עם תבואתו של רבן גמליאל. תוס' ד"ה וכי.

4. אין להוכיח מכאן שקנין דרבנן מועיל לדאורייתא שהרי שיטת התוס' בבבא קמא [יב א] ד"ה אנא שקנין אגב הוא רק מדרבנן. משום שלענין מצות ביעור אין צריך נתינה ממש אלא לקיים "בערתי הקדש מן הבית". ודי בקנין דרבנן בלבד כדי שיהא עליו שם מבוער. [והתוס' לשיטתם שמעשה דרבן גמליאל מדובר לענין

בחליפין. כיון שהמעשרות אינם שייכים לרבן גמליאל, ויש לו בהם רק טובת הנאה שהוא זכאי לתת אותם למי שהוא רוצה. טובת הנאה זו אינה נחשבת כממון של הבעלים כדי שיחול על זה קנין חליפין.

הכא נמי כמו כן **טובת הנאה אינה ממון לקנות על גבי קרקע** גם קנין "אגב" אינו יכול לחול על טובת הנאה.

ולכן אי אפשר לומר שהם קנו את המעשרות מרבן גמליאל בקנין "אגב". אלא רבן גמליאל הפקיר את המעשרות, והם קנו אותם בקנין חצר מההפקר.(5)

ושוב חוזרת השאלה, שמוכח מכאן שהבעלים אינו צריך לעמוד בצד שדהו?

ודוחה הגמרא את דברי רבא: **ולא היא!**

לא זו הסיבה שרבן גמליאל לא הקנה להם בחליפין. שלעולם טובת הנאה הוא ממון וניתן לקנותו בקנין רגיל. אלא לכן לא הקנה להם בחליפין, משום **שמתנות כהונה "נתינה", כתיבא בהו.** התורה כותבת במתנות שנותנים לכהן וללוי ולעני לשון נתינה, שנאמר "ונתת ללוי [מעשר ראשון] לגר ליתום ולאלמנה" [מעשר עני]. ולכן אסור להקנות אותם בחליפין משום **שחליפין דרך מקח וממכר הוא,** שזה נותן לו סודר ובתמורה הוא מקנה לו את החפץ. ואם הוא יקנה לו את המעשרות בחליפין הרי זה נראה כאילו הוא מוכר לו את המעשרות. והתורה הקפידה שהמעשרות ינתנו בחנם.

לעומת זאת **מטלטלין אגב קרקע** קנין "אגב" **נתינה אלימתא היא** נתינה גמורה היא, ולכן מותר להקנות את המעשרות על ידי קנין "אגב".

והתירוץ של ההוא מרבנן אכן מתקבל, שרבן גמליאל הקנה להם את המעשרות בתורת

ביעור ראה הערה 1]. חזון יחזקאל על התוספתא [א ג].

5. כך פירש רש"י. וכתב בקצות החשן [רעה א] שמשמע מדבריו שהפקר אינו נקנה בקנין אגב. שאם לא כן מה הוכיח רבא מחליפין לקנין אגב, שבחליפין באמת אי אפשר לקנות מתנות כהונה גם אם הם הפקר שצריך לקנות מהבעלים דוקא מה שאין כן בקנין אגב שאפשר לקנות גם מהפקר. ואפשר לומר שרבן גמליאל הקנה להם בקנין אגב כמו בקנין חצר.

והוכיח שם הקצוה"ח שאפשר לקנות הפקר בקנין אגב [באופן שההפקר היה מונח על הקרקע שעשה בה קנין].

וכתב לבאר דברי רבא באופן אחר על פי השיטה מקובצת שכתב שמה שנאמר בסוגייתנו שטובת הנאה אינה ממון לקנות בחליפין ואגב, אין זה שייך למחלוקת שבש"ס אם טובת הנאה נחשב ממון או לא. שגם למאן דאמר טובת הנאה ממון ואפשר לקנות את הטובת הנאה, מכל מקום בקנין חליפין ואגב אי אפשר לקנות כיון שהם קנינים גרועים. והראיה מלשון הגמרא שלא אמרה "טובת הנאה אינה ממון ואינה נקנית" אלא "טובת הנאה אינה ממון לקנות בחליפין" משמע שבשאר קנינים אפשר לקנות טובת הנאה. ורק בחליפין ואגב שהם קנינים גרועים אי אפשר לקנות את הטובת הנאה למרות שהוא ממון כיון שהוא ממון קל.

ולפי זה אין צריך לפרש שרבן גמליאל הפקיר את המעשרות אלא שהקנה להם בקנין חצר

קנין "אגב" ולא בקנין חצר. ואין קושיא מכאן על עולא שסובר שהבעלים צריך לעמוד בצד שדהו.

רב פפא אמר: לעולם רבן גמליאל הקנה להם את המעשרות בתורת קנין חצר. ובכל זאת לא קשה על עולא, משום **שדעת אחרת מקנה אותן שאני.** שעולא לא אמר שצריך לעמוד בצד שדהו רק כשהחצר קונה דבר הפקר, אבל כשהחצר קונה מתנה או מקח, שיש שם דעת אחרת המקנה את המתנה או את המקח לבעל החצר, כגון המעשרות של רבן גמליאל, שהקנה אותם לרבי יהושע ורבי עקיבא. שם עולא יודה שהבעלים אינו צריך לעמוד בצד שדהו, לפי שקל יותר לקנות כאשר דעת אחרת מקנה את הדבר.

ומבארת הגמרא: **ומנא תימרא,** מנין לנו שדעת אחרת מקנה אותן הוא מעלה בקנינים?

דתנן במשנתנו: **ראה אותן רצין אחר המציאה** אחר צבי שבור אחר גוזלות שלא פרחו ואמר זכתה לי שדי, זכתה לו.

ואמר רבי ירמיה אמר רבי יוחנן: והוא, המשנה מדברת, רק **כשרץ אחריהן, ומגיעין.** שבעל השדה יכול להספיק לתפוס אותם לפני שיצאו משדהו, שאז נחשב שהם משתמרים בתוך שדהו, ולכן הוא זוכה בהם.

ובעי רבי ירמיה: במתנה היאך מה הדין כשאדם נותן לחבירו צבי וגוזלות במתנה, והם נמצאים כבר בתוך השדה שלו. האם גם אז צריך שבעל השדה יוכל להספיק לתפוס אותם בתוך שדהו, ורק אז הוא קונה אותם על ידי חצירו. או שמא במתנה הדין שונה?

קבלה מיניה רבי אבא בר כהנא, רבי אבא בר כהנא הסכים לדעת רבי ירמיה שאכן יש הבדל בין הפקר למתנה, ופסק הלכה למעשה שבמתנה הדין הוא, **שאף על פי שרץ אחריהן ואין מגיעין** גם כן קונה.

מאי טעמא? מדוע שונה מתנה מהפקר?

לאו, האם לא, **משום דדעת אחרת מקנה אותן שאני.** שקל יותר לקנות כשדעת אחרת מקנה, ולכן אין צריך שיהא רץ אחריהן ומגיעין.

והוא הדין שגם אין צריך במתנה שיהא עומד בצד שדהו, כיון שדעת אחרת מקנה אותן.

ומקשינן: **אמר ליה רב שימי לרב פפא: הרי גט דדעת אחרת מקנה אותה** שהבעל מקנה את הגט לאשתו, ובכל זאת **ואמר עולא**: מה שנאמר במשנה בגיטין [עז א] שהזורק גט לתוך ביתה או לתוך חצירה של אשתו הרי זו מגורשת, **והוא,** זה דוקא, **כשעומדת** האשה **בצד ביתה או בצד חצרה.**

וקשיא לרב פפא, האומר שעולא מודה בדעת אחרת מקנה שאין צריך שיהא עומד בצד שדהו?

ומתרצינן: **שאני גט דאיתיה בעל כרחה** שהבעל יכול גרש את אשתו אפילו בעל כרחה, ולכן צריך דוקא שתהא עומדת בצד חצרה.

שהוא קנין חשוב המועיל אפילו בטובת הנאה.

מתקיף לה רב ששת בריה דרב אידי: ולאו קל וחומר הוא. ומה גט, דאיתיה בעל כרחה, שהחצר קונה לאשה את הגט אפילו כשהיא אינה רוצה כלל לקנות אותו. ובכל זאת אומר עולא **אי עומדת בצד ביתה ובצד חצירה, אין** רק אז היא היא מתגרשת. **אי לא,** ואם אינה עומדת בצד ביתה ובצד חצרה, **לא.** היא אינה יכולה להתגרש.

מתנה, דמדעתיה, שרק אם האדם רוצה, יכולה החצר לקנות לו את המתנה, **לא כל שכן** שצריך שיהא עומד בצד שדהו!?

ומתרצינן: **אלא, אמר רב אשי:**

יב-א **חצר איתרבאי משום יד,** כלומר, אף על פי שאנו לומדים את דין החצר שהוא קונה לאדם מדין יד, שחצרו של אדם היא כידו, מכל מקום, **ולא גרעה משליחות.** יש בה גם את המעלה של שליחות. שגם לולי שלמדנו מהפסוקים לעיל [י ב] שחצר קונה לאדם, היינו יודעים זאת מסברא שהחצר היא שלוחו של האדם. [והפסוק אינו בא אלא לרבות שאפילו בקטנים שאין להם דין שליחות יש להם דין חצר מטעם יד]. והמעלה של שליחות בחצר היא, שאין הבעלים צריך לעמוד בצד חצרו, כפי שאינו צריך לעמוד ליד שלוחו המקבל עבורו מתנה.

הלכך, **גבי גט, דחוב הוא לה** לאשה שהיא אינה רוצה את הגט, החצר אינו יכול להיעשות שליח עבור האשה לצורך קבלת הגט, שהרי **אין חבין לאדם אלא בפניו.** אי אפשר לאדם להיות שליח עבור חבירו בדבר שהוא חוב לו, שלא מדעתו. וכל דין החצר בגט הוא רק מטעם יד, כמו שהיא מתגרשת בידה בעל כרחה כך גם מתגרשת על ידי חצרה בעל כרחה. ולכן סובר עולא, כי צריך שתהא האשה עומדת בצד חצרה, שרק אז יש לחצר דין יד, שהוא דומה ליד האדם, הקרובה אליו.

אבל גבי מתנה, דזכות הוא לו לאדם המקבל את המתנה, **זכין לאדם שלא בפניו** ונעשה החצר שליח של מקבל המתנה, שאנן סהדי שניחא ליה שיהא החצר שלוחו. ולכן אף שהוא אינו עומד ליד חצרו, קונה לו החצר מטעם שליחות, שכשם שהמשלח אינו צריך לעמוד ליד השליח כך אין הבעלים צריך לעמוד ליד חצרו.

ולכן במעשה דרבן גמליאל שהוא מתנה לא היו צריכים רבי יהושע ורבי עקיבא לעמוד בצד חצרם. [ואף על פי שאינה משתמרת להם].

אולם במציאה, אמר עולא שצריך שיהא עומד בצד שדהו בחצר שאינה משתמרת.

והטעם לכך, משום שבשליחות צריך שיהא לפחות או דעת שליח או דעת משלח, ובמציאה אין לא דעת משלח ולא דעת שליח.[6] לכן צריך שיהא עומד בצד שדהו, שאז החצר מטעם יד, או שהחצר תהא משתמרת.[7]

---

6. כך כתב רש"י. וכוונתו לכאורה למה שכתב הנמוקי יוסף שצריך שיהא שלוחו של בעל הממון, ובמציאה בעל הממון אינו מתכוון לעשות את החצר לשליח, מה שאין כן במתנה שדעת אחרת מקנה אותו, הנותן שהוא בעל הממון ממנה את החצר לשליח.

7. שחצר משתמרת הוא משום יד אף שהבעלים